

Олександра Задорожна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна.

Коло наукових інтересів: риторика, методика навчання дисциплін мовно-літературної освітньої галузі, когнітивна лінгвістика, психолінгвістика.

✉ zadorozhna.oleks@gmail.com

id <https://orcid.org/0009-0009-0610-9799>

УДК 37.016:821.161.2]:159.955

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2026-3-235-243>

Подано до редакції: 26.07.2026

Прийнято після рецензування: 09.08.2026

Затверджено до друку: 20.08.2026

Опубліковано: 30.09.2026

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ: ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Анотація. Статтю присвячено обґрунтуванню психологічного підходу до інтерпретації художнього твору як ефективного засобу розвитку критичного мислення учнів на уроках літератури. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю реалізації компетентнісного підходу, визначеного Державним стандартом базової середньої освіти та Концепцією «Нова українська школа», відповідно до яких розвиток критичного мислення, рефлексії, емоційного інтелекту, читацької компетентності та навичок аргументованого оцінювання є важливим результатом навчання. Визначено теоретичні засади психологічного підходу, який передбачає аналіз художнього твору крізь призму психології особистості, дослідження мотивів поведінки персонажів, їхніх потреб, цінностей, життєвого досвіду, внутрішніх конфліктів, міжособистісних взаємин, особливостей сімейного виховання та впливу соціального середовища на формування особистості. Доведено, що такий підхід сприяє встановленню причинно-наслідкових зв'язків між життєвими обставинами та вчинками героїв, розвитку емпатії, рефлексії, психологічної грамотності, уміння аналізувати альтернативні інтерпретації художніх образів, аргументовано обстоювати власну позицію й уникати стереотипних оцінок. Запропоновано систему авторських запитань для психологічної інтерпретації персонажів драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня», що охоплює аналіз умов формування особистості, ціннісних орієнтацій, емоційних реакцій, очікувань, поведінки у кризових ситуаціях, міжособистісних взаємин і життєвих стратегій героїв. Обґрунтовано, що така система роботи формує психологічний портрет персонажа, розвиває навички критичного аналізу, багатоперспективного осмислення художнього тексту, прогнозування можливих наслідків різних моделей поведінки та перенесення набутого досвіду на аналіз реальних життєвих ситуацій. Практичну цінність дослідження становлять запропоновані методичні прийоми, серед яких психологічний портрет, психологічна реконструкція, психологічна рефлексія, інтерв'ю з персонажем, метод «гарячого крісла», дискусії, написання есе й щоденників від імені героїв, створення цитатних карт персонажів, аналіз альтернативних сценаріїв розвитку подій, використання цифрових технологій і засобів штучного інтелекту для візуалізації художніх образів та моделювання психологічних ситуацій. Зробле-

но висновок, що психологічний підхід забезпечує інтеграцію літературознавчого аналізу з психологічним осмисленням людської поведінки, перетворює урок літератури на простір особистісного смислотворення, розвитку читацької компетентності, медіаграмотності та стійкості учнів до маніпулятивних впливів, а також сприяє формуванню вмінь приймати виважені рішення, здійснювати моральний вибір і критично оцінювати інформацію в сучасному інформаційному просторі.

Ключові слова: критичне мислення; психологічний підхід; інтерпретація художнього твору; урок літератури; читацька компетентність; психологічний портрет персонажа; компетентнісний підхід.

Постановка проблеми. Сучасна літературна освіта в Україні є важливим особистісно-творчим чинником. В умовах глобалізації, урбанізації та частотності переселення родин, а також за поширеної сьогодні практики сепарації поколінь (коли здобувачі освіти не відстежують людські долі, не мають достатньо прикладів для аналізу стосунків, їхніх причинно-наслідкових зв'язків) саме художня література може стати тим осередком характеротворення та розбудови взаємин, якого потребує особистість для формування системи цінностей, стратегування комунікації, налагодження гармонійних стосунків із собою та світом. Вплив суспільних стереотипів акцентує на поляризації світу (добре/погане, правильне/неправильне), проте соціальні та поведінкові науки дедалі частіше апелюють до технологій критичного мислення та психологічних тенденцій аналізу ситуації, наголошують на аналізі ситуації з точки зору вибору особистості і його наслідків, на важливості прийняття ситуації, а також на деструктивному впливі ілюзій і страждань унаслідок ненастання очікуваного. У Державному стандарті базової середньої освіти та Концепції «Нова українська школа» критичне мислення визначено однією з ключових наскрізних компетентностей, розвиток якої має забезпечуватися всіма освітніми галузями, зокрема мовно-літературною. З урахуванням зазначеного вище набуває актуальності питання про те, що уроки літератури повинні набути нового змісту, перетворитися з простору засвоєння фактів про письменника чи художній твір на середовище інтелектуального діалогу, рефлексії та особистісного смислотворення, адже природа творчості полягає у висвітленні обраного автором фрагмента об'єктивної дійсності та стимулюванні рефлексій реципієнта щодо порушених проблем.

Сьогодні традиційні підходи до аналізу художнього твору, що зосереджуються переважно на сюжетно-композиційних, жанрово-стильових або історико-літературних характеристиках, не завжди забезпечують розвиток умінь учнів аналізувати мотиви поведінки персонажів, оцінювати достовірність суджень, розпізнавати маніпулятивні стратегії, виявляти когнітивні викривлення та здійснювати моральний вибір. Тому актуалізується необхідність інтеграції психологічного підходу до інтерпретації художнього твору, що дає змогу розглядати літературний текст як модель людської поведінки, емоційних переживань, міжособистісних взаємин і процесів прийняття рішень.

Психологічний підхід сприяє переходу від репродуктивного аналізу тексту до його глибокого осмислення через дослідження внутрішнього світу персонажів, їхніх цінностей, потреб, передумов описуваної ситуації та причин поведінки персонажів, мотивації, особистісних конфліктів і способів подолання життєвих криз. Така інтерпретація активізує емпатійне читання, розвиває рефлексію, формує навички аргументованого оцінювання та допомагає учням усвідомлювати психологічні механізми мислення. Водночас аналіз поведінки літературних героїв крізь призму сучасної психології створює умови для розвитку метакогнітивних умінь, необхідних для критичного осмислення інформації, прийняття виважених рішень і

протидії маніпулятивним впливам, що набуває особливої актуальності в умовах інформаційного суспільства та гібридних загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку критичного мислення в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти загалом та на уроках гуманітарних дисциплін зокрема отримала відображення в працях українських учених О. Пометун (Пометун, 2020), С. Терна (Терно, 2016), Н. Скоморовської (Скоморовська, 2016), Є. Пасічника (Пасічник, 2000), Г. Клочка (Клочек, 2007) та ін., які обґрунтували методичні засади компетентнісного навчання літератури й використання інтерактивних технологій. Психологічні аспекти інтерпретації художнього тексту досліджували С. Максименко (Максименко, 1996), Т. Титаренко (Титаренко, 2003), В. Роменець (Роменець, 2004), що розглядали процес розуміння тексту як складний механізм смислотворення, рефлексії та особистісного розвитку читача. Попри значний науковий доробок, питання інтеграції психологічного підходу до інтерпретації художнього твору як засобу розвитку критичного мислення учнів на уроках літератури потребує подальшого методичного осмислення.

Метою статті є теоретичне обґрунтування можливостей психологічного підходу до інтерпретації художнього твору як ефективного засобу розвитку критичного мислення учнів на уроках літератури та визначення методичних прийомів його реалізації в освітньому процесі.

Реалізація задекларованої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: простежити можливість застосування психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору; визначити психолого-педагогічний потенціал аналізу художнього тексту для розвитку критичного мислення, рефлексії, емпатії та навичок аргументованого оцінювання; обґрунтувати методичні умови застосування психологічного підходу під час аналізу художніх творів на уроках літератури; запропонувати систему методичних прийомів і видів навчальної діяльності, спрямованих на розвиток критичного мислення учнів засобами психологічної інтерпретації художнього твору; окреслити перспективи використання психологічного підходу як засобу формування читацької компетентності, медіаграмотності та стійкості учнів до маніпулятивних впливів в умовах сучасного інформаційного простору.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано комплекс теоретичних і методичних методів: аналіз та узагальнення наукових джерел із проблем розвитку критичного мислення, компетентнісного навчання літератури та психологічної інтерпретації художнього тексту; психологічний аналіз образів персонажів; метод бесіди; порівняльний аналіз ціннісних орієнтацій, мотивів і моделей поведінки героїв; метод психологічної реконструкції та психологічної рефлексії; метод «інтерв'ю з персонажем»; дискусійний метод; аналіз альтернативних сценаріїв розвитку подій. Для роботи з художнім текстом також передбачено створення цитатних карт персонажів та використання цифрових технологій і засобів штучного інтелекту для візуалізації художніх образів. Застосування зазначених методів дало змогу теоретично обґрунтувати психолого-педагогічний потенціал психологічної інтерпретації художнього твору для розвитку критичного мислення, рефлексії, емпатії та навичок аргументованого оцінювання учнів.

Результати та обговорення. Застосування психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору актуальне в процесі навчання учнів та оцінювання їхніх навичок усної взаємодії і роботи з текстом. Ускладнюють цей процес чинна літературна критика та стереотипний підхід до інтерпретації образів. Водночас психологічний підхід до інтерпретації образів сприяє розвитку критичного мислення здобувачів освіти, дає змогу простежити причинно-наслідкові зв'язки (передумови формування характеру → вчинки персонажа → їхні наслідки), увиразнює синергію навчання з життям, сприяє формуванню толерантності до ду-

мок, дій та вчинків інших людей, дає можливість порівняти альтернативні форми інтерпретації образів та зрозуміти суперечливість людських поглядів і шкоду стереотипних підходів до аналізу ситуації.

Розвиток критичного мислення в межах психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору передбачає розгляд персонажа не як носія певної авторської ідеї чи сукупності рис характеру, а як цілісної особистості, чия поведінка формується під впливом спадковості, виховання, життєвого досвіду, соціального середовища, міжособистісних стосунків, потреб, цінностей та внутрішніх конфліктів. Такий аналіз допомагає учням зрозуміти не лише *що* робить герой, а й *чому* він чинить саме так, які психологічні механізми визначають його вибір, які емоції він переживає і як долає життєві труднощі. Підґрунтям для психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору є уважне прочитання тексту, виокремлення образів та використання методу бесіди для формування психологічного портрета персонажа. Пропонуємо розроблені нами питання до інтерпретації образів персонажів драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» (українська література, 10 клас):

Лукаш

- З ким жив? Хто виховував? У яких умовах зростав Лукаш?
- Чим займався? Які мав уподобання?
- Чи мав тверді переконання?
- Як поведився в кризових ситуаціях?
- Які мав очікування від стосунків з Мавкою?
- Які мав очікування від стосунків з Килиною?
- Що стало на заваді щирого та чистого кохання лісової царівни і людського парубка?

Мавка

- Хто вона? У яких умовах зростала і формувалась як особистість?
- Які почуття мала до Лукаша?
- Які мала очікування від стосунків із Лукашем?
- Як Мавка поводить у кризових ситуаціях?
- Як їй жилося у світі людей?
- На які речі Мавка мала інші погляди, ніж люди?
- Чи озлобилася внаслідок пережитих подій?

Килина

- Хто вона? Що ми знаємо про неї? Назвіть її позитивні та негативні риси.
- Які почуття мала до Лукаша?
- Які мала очікування від стосунків з Лукашем?
- Чи стала щасливою в шлюбі?
- Як їй жилося в родині Лукаша?
- Охарактеризуйте Килину як матір, як невістку, як дружину?
- Чи зрозуміла Килина, чому Лукаш сумував за Мавкою?
- Чи справді Килина – негативний персонаж?
- Хто вона: розлучниця чи жертва?

Мати Лукаша

- Яка вона? Що ми знаємо про неї? Разом з ким вона виховувала сина?
- Які почуття мала до Лукаша?
- Які мала очікування від майбутнього з Лукашем?
- Чому втручалася в стосунки сина з Мавкою та з Килиною?
- Чи була чуйною до почуттів Лукаша?

- Чи прислухалася до мудрих настанов свого брата?
- Чи залишилася задоволена результатом своїх «добрих справ»?

Дядько Лев

- Хто він? Що ми знаємо про нього? Які родинні стосунки пов'язують його з Лукашем?
- Який мав вплив на виховання Лукаша?
- Як ставився до лісових істот?
- Які поради давав небожеві та сестрі?
- Про що Дядько Лев попереджає своїх родичів?

Запропонована система запитань ґрунтується на положеннях гуманістичної психології, психології розвитку, психології особистості та сімейної психології й охоплює основні компоненти психологічного портрета людини: життєві умови формування особистості персонажа, його система потреб, інтересів та цінностей, емоційний інтелект, здатність до емпатії, мотивація поведінки, вплив стереотипів, аналіз міжособистісних стосунків. Водночас результатом застосування психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору може стати пропозиція альтернативних способів розв'язки, прогнозування можливих наслідків різних моделей поведінки персонажів, переосмислення їхніх мотивів і життєвого вибору, оцінювання впливу соціального оточення на прийняття рішень, визначення психологічних причин конфліктів, формулювання рекомендацій щодо конструктивної міжособистісної взаємодії, а також перенесення набутого досвіду аналізу образів художнього твору на осмислення реальних життєвих ситуацій.

Кожен компонент побудови психологічного портрета персонажа розкриває образ, а системний підхід сприяє цілісності розуміння мотивів та вчинків персонажів і забезпечує емпатію до їхніх почуттів. Водночас здобувачі освіти мають змогу порівняти внутрішній конфлікт персонажа та його зовнішні прояви (наприклад, святкове вбрання Мавки в природі та потребу носити одяг звичайної селянки, безтурботність лісової царівни та функціонування жінки в селянській родині, поведінку персонажів під час залицання та рутину сімейного життя тощо).

Початковий блок запитань («З ким жив?», «Хто виховував?», «У яких умовах зростав?») спрямований на аналіз впливу середовища зростання (дорослішання) на формування особистості героя. Інтегрування відомостей із художнього твору та базових засад сімейної психології (яка виходить із того, що стиль виховання, емоційний клімат сім'ї, стосунки з близькими людьми великою мірою визначають самооцінку, систему цінностей, моделі поведінки та спосіб побудови майбутніх взаємин) допомагає звернути увагу на дитинство і соціальне оточення персонажа. Відтак учні вчать бачити причинно-наслідкові зв'язки між минулим людини та її теперішніми вчинками.

Запитання про заняття, уподобання, переконання та життєві пріоритети допомагають визначити, *що* є значущим для героя, *які* його провідні потреби та життєві цілі. У психології саме система цінностей визначає вибір людини в складних ситуаціях. Аналіз реакцій героїв на втрату, зраду, нерозуміння, конфлікти чи життєві випробування дає змогу визначити рівень їхньої емоційної зрілості, психологічної стійкості та здатності конструктивно долати труднощі. Запитання про почуття героїв формують уміння розпізнавати емоції, співпереживати персонажам та аналізувати їхній внутрішній стан. Це сприяє розвитку емоційного інтелекту – здатності усвідомлювати власні й чужі переживання, розуміти причини емоційних реакцій і враховувати їх у взаємодії з іншими людьми. Аналізуючи рівень емоційного інтелекту персонажів, учні можуть простежити, хто здатний до самоконтролю, хто керується емоціями, хто вміє пробачати чи брати відповідальність за власні рішення. Порівняння ціннісних орієнтацій

різних персонажів дає змогу зрозуміти причини їхніх конфліктів без однозначного поділу на «добрих» і «поганих».

Особливу увагу звернено на очікування персонажів від взаємин. Психологія розглядає стосунки як взаємодію двох людей, кожна з яких має власні потреби, уявлення про кохання, сім'ю, відповідальність і майбутнє. Запитання про очікування Лукаша, Мавки, Килина, Матері Лукаша допомагають учням зрозуміти, що більшість конфліктів виникає не лише через несумісність характерів, а й через різні життєві установки, незбіг цінностей та невиправдані очікування. І причини цих суперечностей – хороший ґрунт для організації дискусій:

Психологічний аналіз завжди шукає мотиви поведінки. Тому важливими є запитання «Чому герой так учинив?», «Що ним керувало?», «Які мав очікування від...?». Учні навчаються відрізняти зовнішній вчинок від його внутрішніх причин, враховувати вплив страху, почуття провини, бажання бути прийнятим, потреби в безпеці чи любові.

Застосування психологічного підходу до інтерпретації образів художнього твору сприяє активізації соціальних навичок здобувачів освіти та увиразнює зв'язок навчання з життям. Оскільки герої художнього твору існують у певному соціальному просторі, який формує їхню поведінку, то запитання про специфіку життя Мавки серед людей або Килина в родині Лукаша спонукають учнів аналізувати процес соціальної адаптації, вплив суспільних норм, традицій, стереотипів і групового тиску на особистість.

Запитання щодо Матері Лукаша та Дядька Лева дають змогу проаналізувати сімейну систему як єдиний психологічний механізм. Учні можуть дослідити особливості батьківського контролю, сімейних очікувань, емоційної підтримки, особистісних кордонів та їхній вплив на доросле життя дітей. Такий аналіз формує розуміння того, що навіть добрі наміри дорослих можуть призводити до негативних наслідків, якщо не враховують почуття й потреби інших.

Одним із важливих результатів психологічного аналізу є відмова від категоричних оцінок персонажів. Запитання «Чи справді Килина – негативний персонаж?», «Хто вона – розлучниця чи жертва?» спонукають учнів розглядати людину багатовимірно, аналізувати обставини її життя, мотиви поведінки та внутрішні переживання. Такий підхід розвиває критичне мислення, оскільки учні вчаться оцінювати факти, зіставляти різні точки зору, аргументувати власні висновки та уникати поспішних суджень.

Застосування психологічного підходу до інтерпретації художніх образів перетворює урок літератури на простір осмислення людської поведінки та розвитку особистості. Учні не лише аналізують художній текст, а й формують навички критичного мислення: встановлюють причинно-наслідкові зв'язки, розпізнають мотиви поведінки, оцінюють достовірність власних припущень, аргументують позицію, порівнюють альтернативні інтерпретації та усвідомлюють складність людської природи. Водночас такий підхід сприяє розвитку емоційного інтелекту, емпатії, рефлексії, психологічної грамотності та вмінню переносити набутий досвід аналізу літературних героїв на осмислення реальних життєвих ситуацій, що повністю відповідає компетентнісним засадам сучасної літературної освіти.

Психологічний підхід до інтерпретації образів художнього твору уможливорює використання широкого спектра використання методів роботи для оцінювання різних компетентностей мовно-літературної освітньої галузі. Так, для оцінювання роботи з текстом усної взаємодії можна використати метод психологічної реконструкції (наприклад, відтворити події, які не описано в тексті, зокрема дати розгорнуті відповіді на запитання «Якою була перша розмова Лукаша з Матір'ю про Мавку?», «Як почувалася Килина в домі Лукаша?», «Про що думав Лукаш після смерті Дядька Лева?»). Також для індивідуальної усної взаємодії наприкінці уроку

варто використати метод психологічної рефлексії, коли учні відповідають на запитання «Що нового я зрозумів про героя?», «Які його вчинки тепер оцінюю інакше?», «Чи траплялися подібні ситуації в реальному житті?», «Чого навчив мене цей персонаж?»

Для роботи в парах можна використати метод «Інтерв'ю з персонажем», де «психолог» ставить запитання героєві (наприклад, загальні «Чому ти так учинив?», «Про що найбільше шкодуєш?», «Чого найбільше боявся?», «Як ти почувався в певній ситуації?») або до конкретного персонажа («Лукаше, чому ти не захистив Мавку?», «Килино, що ти очікувала від шлюбу з Лукашем?», «Які Ваші очікування від невістки?» та ін.). Для групової роботи в процесі оцінювання усної взаємодії варто організувати дискусію на одну з тем: «Ким була Килина: розлучницею чи жертвою обставин?» або «Чи могли б Мавка з Лукашем жити в парі до старості?».

Для оцінювання письмової взаємодії можна запропонувати коротке есе – щоденниковий запис від імені персонажа на одну з тем: «Сьогодні я зрозумів, що втрачаю Мавку...», «Мені здається, що люди мене ніколи не зрозуміють...», «Завтра я стану дружиною Лукаша...» (з точки зору Мавки або Килини), «Відсьогодні ми завжди будемо разом...» (від одного з героїв – Мавки, Лукаша чи Килини).

Робота з текстом передбачає попереднє прочитання твору та для об'єктивного образотворення створення цитатних карт персонажів і генерування з допомогою програм штучного інтелекту за цими картами ілюстрацій до творів, відбір найбільш близьких до тексту варіантів та обґрунтування своєї позиції.

Використання зазначених методів забезпечує перехід від традиційного переказу змісту до глибокого осмислення художнього твору. Учні навчаються аналізувати мотиви поведінки персонажів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументовано обстоювати власну позицію, виявляти емпатію та критично оцінювати різні інтерпретації художніх образів. Такий підхід інтегрує літературознавчий аналіз із психологічними знаннями, сприяє формуванню читачкої компетентності, емоційного інтелекту, рефлексії та психологічної грамотності, що відповідає компетентнісній моделі сучасної літературної освіти. Описані методи спонукають учнів до багатоперспективного бачення персонажів і допомагають уникати спрощених оцінок їхніх вчинків.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Використання психологічного підходу до аналізу художніх творів трансформує урок літератури, перетворює його на середовище дослідження, рефлексії та особистісного смислотворення, що повністю відповідає вимогам концепції «Нова українська школа». Простеження передумов формування персонажів, апелювання до середовища їхнього зростання та формування особистості, увага до внутрішніх конфліктів, мотивів та способу життя родин сприяє розвитку критичного мислення, емпатії, емоційного інтелекту та вмінню уникати стереотипних оцінок. Запропонована на прикладі драми-феєрії «Лісова пісня» система запитань та інтерактивних методів (психологічна реконструкція, інтерв'ю з героєм, створення ілюстрацій з допомогою програм ШІ за цитатними картами) забезпечує глибоке осмислення тексту й формування навичок аналізу реальних життєвих ситуацій. Впровадження окреслених прийомів під час усної та писемної взаємодії дає змогу здобувачам освіти усвідомлювати психологічні механізми мислення та ефективно протидіяти маніпулятивним впливам в інформаційному суспільстві.

Перспективою подальших досліджень є розроблення уніфікованого навчально-методичного комплексу та конкретних діагностичних матеріалів для оцінювання рівня розвитку критичного мислення й емоційного інтелекту учнів у процесі психологічної інтерпретації творів різних жанрів і програмних періодів.

Список використаних джерел

- Клочек, Г. (2007). *Енергія художнього слова* (Збірник статей). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка.
- Максименко, С. Д. (Ред.). (1996). *Психологічна організація умов розвитку суб'єкта учіння*. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України.
- Пасічник, Є. А. (2000). *Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах* (Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів). Київ.
- Пометун, О. І. (2020). Розвиток критичного мислення учнів як наскрізного уміння в практиці нової української школи. У *Історія та філософія освіти в незалежній Україні: здобутки і стратегії* (Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 20 травня 2020 року, м. Київ), с. 108–111. Київ: Авторитет: ФОП Курбанова Ю. В.
- Роменець, В. А. (2004). *Психологія творчості* (Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів) (3-тє вид.). Київ: Либідь.
- Скоморовська, Н. В. (2016). *Розвиток критичного мислення старшокласників на уроках української літератури* (Дисертація кандидата педагогічних наук). Івано-Франківськ.
- Терно, С. О. (2016). Критичне мислення: динаміка та сфера застосування. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*, (46), 310–315.
- Титаренко, Т. М. (2003). *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ: Либідь.
- Українка, Леся. (2025). *Лісова пісня: вибрані вірші, поеми та драматичні твори*. Харків: Фоліо.

References

- Klochek, H. (2007). *Enerhiia khudozhnoho slova* (Zbirnyk statei). Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka (in Ukrainian).
- Maksymenko, S. D. (Red.). (1996). *Psykhologichna orhanizatsiia umov rozvytku subiekta uchinnia*. Kyiv: Instytut psykhologii im. H. S. Kostiuksa NAPN Ukrainy (in Ukrainian).
- Pasichnyk, Ye. A. (2000). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh* (Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv). Kyiv (in Ukrainian).
- Pometun, O. I. (2020). Rozvytok krytychnoho myslennia uchniv yak naskriznoho uminnia v praktytsi novoi ukrainskoi shkoly. In *Istoriia ta filosofii osvity v nezalezhnii Ukraini: zdobutky i stratehii* (Zbirnyk tez Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, 20 travnia 2020 roku, m. Kyiv), pp. 108–111. Kyiv: Avtorytet: FOP Kurbanova Yu. V. (in Ukrainian).
- Romenets, V. A. (2004). *Psykhologhiia tvorchosti* (Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv) (3rd Ed.). Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).
- Skomorovska, N. V. (2016). *Rozvytok krytychnoho myslennia starshoklasnykiv na urokakh ukrainskoi literatury* (Dysertatsiia kandydata pedahohichnykh nauk). Ivano-Frankivsk. (in Ukrainian).
- Terno, S. O. (2016). Krytychne myslennia: dynamika ta sfera zastosuvannia. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, (46), 310–315. (in Ukrainian).
- Tytarenko, T. M. (2003). *Zhyttiieviy svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti*. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).
- Ukrainka, Lesia. (2025). *Lisova pisnia: vybrani virshi, poemy ta dramatychni tvory*. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian).

Oleksandra Zadorozhna, *Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Psychology and Social Work West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine.*

Research interests: *rhetoric, methodology of teaching disciplines within the language and literature educational field, cognitive linguistics, psycholinguistics, translation studies.*

DEVELOPING CRITICAL THINKING IN LITERATURE LESSONS: THROUGH A PSYCHOLOGICAL APPROACH TO LITERARY INTERPRETATION

Abstract. The article substantiates the psychological approach to the interpretation of literary texts as an effective means of developing students' critical thinking in literature classes. The relevance of the study is determined by the need to implement the competency-based approach established by the State Standard of Basic Secondary Education of Ukraine and the New Ukrainian School Concept, according to which the development of critical thinking, reflection, emotional intelligence, reading competence, and evidence-based reasoning constitutes an essential learning outcome. The theoretical foundations of the psychological approach are outlined. This approach involves interpreting literary texts through the lens of personality psychology by examining characters' behavioural motives, needs, values, life experiences, internal conflicts, interpersonal relationships, family upbringing, and the influence of the social environment on personality development. It is demonstrated that such an approach enables students to identify cause-and-effect relationships between life circumstances and characters' actions, fosters empathy, reflection, psychological literacy, and the ability to analyse alternative interpretations of literary characters, justify their own viewpoints, and avoid stereotypical judgments. The article proposes an original system of questions for the psychological interpretation of the characters in Lesya Ukrainka's drama-fantasy «*The Forest Song*». The proposed framework encompasses the analysis of the characters' personal development, value orientations, emotional responses, expectations, behaviour in crisis situations, interpersonal relationships, and life strategies. It is argued that this methodology contributes to constructing comprehensive psychological profiles of literary characters while promoting critical analysis, multidimensional interpretation of literary texts, forecasting the possible consequences of different behavioural models, and transferring the acquired analytical experience to real-life situations. The practical value of the study lies in the proposed instructional techniques, including psychological profiling, psychological reconstruction, psychological reflection, character interviews, the "hot seat" strategy, classroom discussions, writing essays and reflective diaries from the characters' perspectives, creating quotation-based character maps, analysing alternative plot developments, and using digital technologies and artificial intelligence tools to visualize literary characters and model psychological situations. The study concludes that the psychological approach integrates literary analysis with the psychological understanding of human behaviour, transforming literature classes into a space for personal meaning-making, the development of reading competence, media literacy, and students' resilience to manipulative influences. Furthermore, it promotes learners' ability to make informed decisions, exercise moral judgment, and critically evaluate information in the contemporary information environment.

Keywords: critical thinking; psychological approach; interpretation of a literary work; literature lesson; reading competence; psychological profile of a character; competency-based approach.